

ปัจจัยแห่งการดำรงอยู่หรือล่มสลายของครอบครัว Factors Affecting the Stability and Breakdown of Family

หนึ่งทัย ขอผลกลาง*
Neunghathai Khopklang

สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

Abstract

Family relationships are initiated by romantic feelings which are then constrained by both physical and social contexts. In marital life, couples who are dissatisfied with their relationships engage in conflict and spend most of their time on conflict management. If couples can not restrain themselves, violence will inevitably be resorted to. In order to work on the issue of violence against women, we should integrate this issue with other social problems that occur in communities. The campaign to reduce violence against women requires emphasis on the concepts that: 1) violence against women is not a private, but a public matter; 2) women who are subject to domestic violence have a right to live without violence and a right to seek help.

Keywords: การสื่อสาร (communication); ความรัก (love); ความรุนแรง (violence); การดำรงอยู่ของครอบครัว (family maintaining); การล่มสลายของสถาบันครอบครัว (family collapsing)

บทคัดย่อ

กระบวนการพัฒนาเป็นครอบครัว เริ่มต้นจากการพัฒนาความสัมพันธ์ฉันคนรัก ซึ่งอาจมีสาเหตุจากปัจจัยทางกายภาพ และปัจจัยทางสังคม เมื่อตกลงใจจะมาใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว คู่สมรสที่ขาดความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น จนทำให้ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่กับการจัดการความขัดแย้ง และหากขาดความยับยั้งชั่งใจไม่สามารถระงับอารมณ์ได้ สิ่งก็ตามมา คือ ความรุนแรง ในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรง ผู้เกี่ยวข้องควรผนวกปัญหาดังกล่าวเข้ากับปัญหาสังคมอื่นๆ การรณรงค์เพื่อลดความรุนแรง ควรเห็นว่า 1) ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นไม่ใช่ปัญหาส่วนตัว หากแต่เป็นปัญหาสาธารณะ 2) ผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงควรได้รับการปฏิบัติในฐานะบุคคลที่สมควรได้รับการปกป้องคุ้มครอง

* ผู้เขียนที่ให้การติดต่อ โทร. +66-0-4422-4273 โทรสาร +66-0-4422-4205

E-mail address: neungnoi@hotmail.com

การก่อตัวของสถาบันครอบครัว

“ครอบครัว” เป็นหน่วยความสัมพันธ์ที่เล็กที่สุดและสำคัญที่สุดในสังคม เนื่องจากเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมในทุกภาคส่วน และเป็นแหล่งอบรมบ่มเพาะและหล่อหลอมคนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพพร้อมที่จะเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวเป็นประเด็นที่นักวิชาการ องค์กรเครือข่ายด้านสตรีและเด็กให้ความสำคัญและพยายามสร้างคำอธิบายเพื่อแสวงหาทางออกต่อสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว

ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ฉันคนรักระหว่างชาย-หญิงก่อนจะเข้าสู่ขั้นของการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว มีนักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการเริ่มต้นและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาว อาทิ ความบังเอิญ หรืออาจเกิดจากปฏิกิริยาทางชีวเคมีที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย (Fisher, 1992) งานวิจัยหลายเรื่องชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ฉันคนรักเริ่มต้นจากทั้งปัจจัยทางกายภาพ และปัจจัยทางสังคม เนื่องจากคนมักเริ่มต้นความสัมพันธ์จากผู้ที่มีความใกล้ชิดทางกายภาพกับตนเองมากกว่าจะสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่ห่างไกล (Segal, 1974) แม้ว่าจะมีอินเทอร์เน็ตที่ทำให้คนที่อยู่ห่างไกลกันสามารถติดต่อทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) หรือห้องสนทนา (chat rooms) แต่ก็ยังพบว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดจากสื่อดังกล่าวที่สามารถพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ระยะยาวได้ยังคงมีค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่บ่งชี้ว่า คนที่ใช้เวลาส่วนใหญ่กับอินเทอร์เน็ตเพื่อการสนทนากับคนอื่นมักจะเป็นคนที่โดดเดี่ยว (lonely) และมีบุคลิกที่ชอบแยกตัวจากสังคม (socially isolated)

เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนใหญ่ของคนมักเริ่มต้นมาจากการสื่อสารซึ่งหน้า (face-to-face communication) ขอบเขตของคนที่เราจะมีปฏิสัมพันธ์ด้วยจึงมักถูกจำกัดกรอบด้วยกลุ่มหรือเครือข่ายทางสังคมที่แต่ละคนเผชิญอยู่ คนจึงมักมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มิลักษณะบางประการอยู่ภายในกรอบเดียวกับตนเอง เช่น อายุ สถานะทางเศรษฐกิจสังคม (socioeconomic status) และการศึกษา จนในที่สุดจึงนำไปสู่แนวโน้มที่ทำให้แต่ละคนเลือกผู้ที่มีความเหมือนกับตนเองในบางลักษณะดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้เราจะเห็นว่า บริบทแวดล้อมเป็นตัวกำหนดบทรูปเริ่มต้นความสัมพันธ์ของคน หากแต่คนทุกคนก็ยังคงมีทางเลือกสำหรับการตัดสินใจ ทางเลือกที่คนจะตัดสินใจในการเริ่มต้นความสัมพันธ์อาจเกี่ยวข้องกับตัวแปรหลายตัว ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของคนท่ามกลางความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวที่เกิดขึ้นเมื่อพบเพศตรงข้ามที่ถูกต้อง

ความขัดแย้งในชีวิตสมรส - จุดเริ่มต้นของความรุนแรง

เมื่อชายหญิงตกลงใจที่จะมาใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว ย่อมต้องมีความคิด วิถีชีวิต หรือทัศนคติบางประการไม่สอดคล้องกัน จนนำมาซึ่งความขัดแย้ง มีงานวิจัยที่พบว่า คู่สมรสที่ขาดความพึงพอใจในชีวิตสมรสมักกล่าวว่า มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชีวิตสมรสมาก จนทำให้ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการจัดการความขัดแย้งนั้น และใช้กลยุทธ์การแก้ปัญหาแบบหลบเลี่ยงปัญหา (avoidance) คือไม่ยอมกล่าวถึงหรือหลีกเลี่ยงปัญหาเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น คู่สมรสมักใช้การวิพากษ์วิจารณ์ การบ่น การแสดงไม่เห็นด้วย และการเหน็บแนมอีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นก็มักถูกจัดการโดยการวิพากษ์วิจารณ์ การป้องกันตัวเอง และการหลบเลี่ยงปัญหา

เมื่อพิจารณาถึงการแสดงออกซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จะพบว่า คู่สมรสที่ขาดความพึงพอใจในชีวิตสมรสมักแสดงพฤติกรรมการสื่อสาร 2 ประเภท ได้แก่

1. การแลกเปลี่ยนความรู้สึกในเชิงลบ (negative affect reciprocity) คู่สมรสที่ไม่พึงพอใจในชีวิตสมรสจะแสดงความรู้สึกในทางลบต่อกันและกันมากกว่าคู่ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยการแลกเปลี่ยนความรู้สึกจะเป็นความรู้สึกทางลบมากกว่าความรู้สึกทางบวก (Weiss & Heyman, 1990) เนื่องจากปัจเจกบุคคลมีแนวโน้มจะแลกเปลี่ยนความรู้สึกที่ตนคิดว่า ฝ่ายตรงข้ามกำลังถ่ายโอนความรู้สึกดังกล่าวมาให้เช่นเดียวกัน โดยทั่วไป คนมักคิดว่า การแลกเปลี่ยนความรู้สึกที่ตนเองมีต่อคู่สมรสเป็นไปในทางลบและทางบวกเท่ากัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว บุคคลทั่วไปมักแสดงความรู้สึกในทางลบมากกว่าทางบวก โดยเฉพาะในคู่ที่ไม่มีมีความสุขในชีวิตสมรส

2. การเรียกร้องและการถอนตัว (demand and withdraw) เป็นชุดของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในท่ามกลางความขัดแย้ง เมื่อฝ่ายหนึ่งสื่อสารด้วย “demand ways” คือพยายามจะถกเถียงเพื่อแก้ปัญหาหนึ่งๆ แต่อีกฝ่ายกลับต้องการถอนตัว คือ พยายามหลีกเลี่ยงการสนทนา ทั้งนี้ มีงานวิจัยพบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมประเภทนี้กับความไม่พึงพอใจในชีวิตสมรสและการหย่าร้างด้วย (Heavey et al., 1995)

นอกจากนั้น ยังมีงานวิจัยพบว่า ระหว่างคู่สามีภรรยา ภรรยามักจะเป็นฝ่ายเกิดพฤติกรรมเรียกร้อง (demand) คือ พยายามถกเถียงปัญหา ในขณะที่สามีจะเป็นฝ่ายถอนตัว (withdrawal) คือ ไม่พูดถึงปัญหา ทั้งนี้หากอธิบายในเชิงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของสังคม จะสามารถอธิบายได้ว่าฝ่ายหญิงมักมีสถานภาพทางอำนาจต่ำกว่าฝ่ายชาย ทำให้ผู้หญิงมีแนวโน้มจะพึงพอใจต่อชีวิตสมรสน้อยกว่าชาย ดังนั้น ผู้หญิงจึงพยายามหาทางเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์นั้น โดยความต้องการความเปลี่ยนแปลงปรากฏในรูปของการบ่น หรือการเรียกร้อง ในขณะที่ฝ่ายชายที่มีสถานภาพเหนือกว่าอยู่แล้ว จะไม่เดือดร้อนในเรื่องนี้ โดยสามี

มักคิดว่า การถอนตัวออกจากความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทจะเป็นการรักษาสถานภาพ และหลีกเลี่ยงความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงของภรรยา (Caughlin & Vangelisti, 1999)

มีงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ทักษะการสื่อสารที่ไม่ดีนำมาซึ่งปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว Burleson & Denton (1997) เสนอความเชื่อเบื้องต้นเกี่ยวกับแบบจำลองการขาดทักษะ (skill-deficit model) ที่ว่าด้วยความไม่พึงพอใจในชีวิตสมรส โดยกล่าวว่า ความทุกข์หรือความไม่พึงพอใจในชีวิตสมรสอาจลดลง หรือป้องกันได้จากการพัฒนาการสื่อสารของคู่สมรส เช่น ให้คู่สมรสแสดงความรู้สึกทางลบในทิศทางที่เหมาะสม และเลือกที่จะสื่อสารด้วยความรู้สึกในทางบวกให้มากขึ้น ทั้งนี้ มีหลักฐานปรากฏจากงานวิจัยว่า การขาดทักษะในการสื่อสารนำมาซึ่งความไม่พึงพอใจในความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ และยังพบอีกว่า ผู้ที่มีทักษะการสื่อสารในบริบททางความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ (เช่น ที่ทำงาน) อาจขาดทักษะในการสื่อสารกับคู่ของตนเอง และอาจล้มเหลวในการสื่อสารในครอบครัวก็เป็นได้

งานวิจัยของ Noller (1981) เปรียบเทียบการถอดรหัสกับการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา (nonverbal) ในคู่สมรสที่ไม่มีความสุขในชีวิตสมรส พบว่า คนที่ไม่มีความสุขในชีวิตสมรสจะถอดรหัสอวัจนภาษาจากคนแปลกหน้าได้ดีกว่าถอดรหัสอวัจนภาษาจากคู่ของตนเอง และดูเหมือนว่า ผู้ที่ไม่มีความสุขในชีวิตสมรสจะมีความรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ (หรือไม่เต็มใจ) ที่จะถอดรหัสอวัจนภาษาจากคู่ของตนเอง ส่งผลต่อความล้มเหลวในชีวิตคู่

ความรุนแรงกับชีวิตคู่

ในการใช้ชีวิตครอบครัว เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างสามีภรรยา นอกจากกลยุทธ์การหลบหนีปัญหา การเรียกร้องและการถอนตัวแล้ว ยังมีแนวทางการจัดการกับปัญหาอีกแนวทางหนึ่ง คือ การใช้ความรุนแรง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถหาข้อสรุปของความขัดแย้งแล้วฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายขาดความยับยั้งชั่งใจไม่สามารถระงับอารมณ์ความรู้สึกได้ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีคดีทำร้ายร่างกาย จิตใจ การละเมิดทางเพศ การปิดกั้นทางสังคมในครอบครัว อุบัติขึ้นอย่างมากมาย ดังปรากฏจากสถิติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเมื่อ ปี พ.ศ. 2548 ที่ระบุว่า คดีการใช้ความรุนแรงในแต่ละปีสูงมากกว่า 4,000 คดี และจากสถิติซึ่งกระทรวงสาธารณสุขรวบรวมข้อมูลจากศูนย์พึ่งได้ทั่วประเทศ พบว่าระหว่างเดือนตุลาคม 2546 - กันยายน 2547 มีผู้มาขอรับบริการทั้งสิ้น 6,951 ราย ทั้งนี้ ในจำนวนดังกล่าว พบว่า ผู้ที่กระทำการรุนแรงเป็นสามีถึง 1,144 รายที่เดียว

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาเบื้องต้นของความสงบสุขของสังคม ปัญหาความรุนแรงที่พบบ่อย ได้แก่ สามีทำร้ายภรรยา พ่อแม่ทารุณลูก ความรุนแรงเหล่านี้มีผลกระทบต่อบุคคลทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว เก็บกด อาฆาต ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และส่งผลต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของคนในครอบครัว นอกจากนี้ ครอบครัว

ที่พ่อแม่ตีแม่เหล้า ใช้สารเสพติด ใช้อาวุธต่อสู้กัน ทำร้ายบุตร รวมทั้งการหย่าร้าง เป็นสาเหตุให้เด็กหวาดระแวงผู้ใหญ่และสูญเสียสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นอาจทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวทารุณผู้อื่น หรือทารุณสัตว์ หนีออกจากบ้าน รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่าจนต้องหนีไปหาที่พึ่งอื่น ๆ เช่น สารเสพติด หรือมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาความรุนแรงตามสถิติของหน่วยงานภาครัฐที่ได้รับแล้วข้างต้น ผนวกกับผลกระทบที่อาจเกิดตามมาอันเนื่องมาจากความรุนแรงดังกล่าว ทำให้การจัดความรุนแรง จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพึงตระหนักถึงและให้ความสำคัญ

ประเภทของความรุนแรง

ในปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงที่มีต่อผู้หญิงขององค์การอนามัยโลกเมื่อปี พ.ศ. 2536 (WHO, 1997) ได้กล่าวถึง ความรุนแรงต่อผู้หญิงว่า หมายถึง การกระทำความรุนแรงใดๆ ที่มารากฐานมาจากการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงผู้ชาย (gender-based violence) และส่งผลให้หญิงได้รับความทุกข์ทรมาน ทางร่างกาย ทางเพศ และทางจิตใจ รวมตลอดถึงการข่มขู่ว่าจะกระทำความรุนแรงดังกล่าวนี้ และการบังคับหรือการลิดรอนเสรีภาพตามอำเภอใจ ทั้งที่เกิดขึ้นในที่สาธารณะหรือในที่ส่วนบุคคล

เมื่อวิเคราะห์ตามระดับความรุนแรงของปรากฏการณ์ ยังอาจสามารถแยกได้เป็นความรุนแรงทางตรง คือ ความรุนแรงที่สามารถมองเห็นได้ชัด เช่น การทำร้ายร่างกาย การข่มขืน ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง คือ ความรุนแรงที่ปรากฏในลักษณะรูปธรรมที่แฝงอยู่ในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของรัฐ เช่น สามมีข่มขืนภรรยาตนเองไม่ถือว่าผิดกฎหมาย และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม หมายถึง ความรุนแรงที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมในสังคม เช่น ผู้หญิงเมื่อแต่งงานต้องเป็นสมบัติของสามี สามมีคือข้างเท้าหน้า ภรรยา คือข้างเท้าหลัง ซึ่งความรุนแรงประการหลัง นำไปสู่ความรุนแรงประเภทอื่นๆ ตามมา

Straus (1977) พบว่า ระหว่างสามมีภรรยา มีสาเหตุที่เป็นปัจจัยรุนแรงนำไปสู่การทะเลาะวิวาท 4 ประการ คือ

1. การบ่มเพาะความอึดอัดไม่พอใจระหว่างสามมีภรรยาเป็นเวลานาน โดยไม่ได้มีการพูดคุยหรือหาทางออกต่อความไม่พอใจดังกล่าว จนกลายเป็นความเครียดและเก็บกดรอวันที่จะถูกปลดปล่อยออกมาเป็นความรุนแรง
2. กิจกรรมของครอบครัว และความสนใจของสามมีภรรยาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เวลาของสามมีและภรรยาไม่ตรงกันในการกระทำกิจกรรมของครอบครัว ทำให้ความผูกพันที่มีต่อกันลดน้อยลง
3. เวลาของสามมีและภรรยามุ่งไปสู่การทำงานเฉพาะกิจของตนเองขาดความเอาใจใส่ต่อกัน ทำให้ต่างฝ่ายต่างมองเห็นประโยชน์เฉพาะของตนเองเท่านั้น จึงง่ายต่อการสร้างความขัดแย้งเนื่องจากประโยชน์ที่คาดหวังขัดกัน

4. ความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่สามีจะแสดงบทบาทผู้มีอำนาจเหนือกว่า ต้องการให้ภรรยายินยอมในทุกเรื่อง และทำให้ภรรยาต้องอยู่ในภาวะพึ่งพาสามี โดยเห็นว่าการหย่าร้างจะนำผลร้ายมาสู่ลูก ๆ

สาเหตุของความรุนแรงของปัญหาครอบครัวในสังคมไทย

ในสังคมไทย มีสาเหตุสำคัญที่นำมาสู่การกระทำรุนแรง อันได้แก่

1. **ค่านิยมเรื่องบทบาททางเพศ** ที่ฝังรากลึกมายาวนานในสังคมไทย อันนำมาสู่ความไม่เสมอภาคดังที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้บทบาทของผู้หญิงและเด็กโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงในบ้านมีคุณค่าน้อยกว่าชาย ค่านิยมและประเพณีทำให้สตรีและเด็กถูกทำร้ายและต้องอดทนอยู่ในสถานการณ์นั้น

2. **เจตคติทางสังคม** ที่มองว่าผู้หญิงและเด็กเป็นผู้สร้างเงื่อนไขให้เกิดความรุนแรงและให้ความสำคัญต่อเพศชายในฐานะผู้นำ ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่าผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง

3. **การเข้าถึงของกฎหมาย** เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น ผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะใช้สิทธิทางกฎหมาย เพื่อปกป้องตนเองและลงโทษผู้กระทำผิด เนื่องจากเกรงการเข้าร่วมในกระบวนการขึ้นศาล รวมทั้งผู้ถูกกระทำรุนแรงมักต้องพึ่งพาผู้กระทำจึงไม่ต้องการให้อีกฝ่ายถูกจำคุก จึงเป็นเหตุผลให้ความรุนแรงทวีขึ้นจนกลายเป็นเรื่องปกติในครอบครัว

4. **ความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับความรุนแรง** ที่ว่า “ความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว คนภายนอกไม่ควรยุ่งเกี่ยว” และ “ความรุนแรงทางเพศเกิดขึ้นเพราะผู้หญิงเป็นฝ่ายยั่ว” รวมทั้งผู้ถูกกระทำรุนแรงเองก็ไม่ต้องการเปิดเผยให้คนภายนอกรับรู้เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่น่าอับอาย

สำหรับชุดความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับความรุนแรงหรือมายาคติที่ส่งผลต่อการจัดกรอบความคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในชีวิตคู่ในสังคมไทย อาจสามารถจำแนกได้ ดังนี้ (กิตติพัฒน์ นนทบุรีมดลย์, 2546)

1. **ความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้** บุคคลส่วนใหญ่มักมองภาพความรุนแรงในครอบครัวว่า ต้องเกิดขึ้นเนื่องจากเป็นเรื่องของ “ลีนกับพิน” สามีภรรยาอยู่ด้วยกันย่อมต้องมีความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาและความรุนแรงที่ฝ่ายชายกระทำต่อผู้หญิงเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย

2. **เหตุผลของการเกิดความรุนแรงในครอบครัวมักเกิดมาจากผู้หญิง** สังคมมักให้เหตุผลในการก่อความรุนแรงต่อผู้หญิง คือ เป็นเรื่องของการเสีย “ศักดิ์ศรี” ของฝ่ายชาย อันเนื่องมาจากการถูกหยามเกียรติหรือศักดิ์ศรี และมักมีสาเหตุมาจากฝ่ายหญิงที่กระทำผิดประเพณี นอกربتนอกรอย ไร่เหตุผล ว่าวาม ชี้ใจน้อย ดังนั้น จึงเกิดเพราะฝ่ายหญิงสมควรจะ

ได้รับการลงโทษจากฝ่ายชาย นอกจากนั้น สิ่งที่นักวิจัยพบตามมาก็คือ ผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงส่วนใหญ่มักจะลงโทษตนเองว่า ตนเองเป็นฝ่ายมีปัญหา เป็นฝ่ายผิดที่สามีสสมควร จะลงโทษด้วยการทุบตี

3. การทะเลาะกันในครอบครัวเป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่องส่วนตัว บุคคลภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่ง ดั่งคำกล่าวที่คนทั่วไปมักพูดจนติดปากเมื่อมีเหตุทะเลาะกันของสามีภรรยาว่า “เรื่องของผัวเมีย คนนอกไม่ควรเข้าไปยุ่ง” และไม่อยากยุ่ง เนื่องจาก “เขาทะเลาะกัน พอคืนดีกัน เราก็เป็นหมาหัวเน่า” และจะพบว่า กรณีที่ภรรยาต้องขึ้นโรงพักเพื่อแจ้งความว่าถูกสามีทำร้ายร่างกาย ตำรวจมักให้ความสนใจน้อยหรือไม่ให้ความสนใจเลย โดยมักให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องในครอบครัว และมักลงท้ายด้วยความพยายามไกล่เกลี่ยประนีประนอมให้กลับไปคืนดีกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการผลักผู้ถูกกระทำให้กลับไปสู่วังวนแห่งความรุนแรงที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น ผลที่เกิดขึ้นตามมาจากความเชื่อนี้ก็คือ การสร้างกำแพง “เรื่องส่วนตัว” ขึ้นมาขวางกัน “เรื่องของสาธารณะ” นั้นเอง

4. การตอกย้ำมายาคติเกี่ยวกับภาพของหญิงกับชาย สังคมไทย มีฐานความเชื่อเกี่ยวกับการวางตัวของหญิงและชายว่า หญิงที่ดี ต้องเป็นกุลสตรี แต่งกายเรียบร้อย ต้องเป็นแม่ และภรรยาที่ดี ในขณะที่ชาย สามารถใช้กำลัง หรือความรุนแรงได้ เนื่องจากเป็น “หัวหน้าครอบครัว” และเป็นเจ้าชีวิตของคนในครอบครัว อันเป็นการตอกย้ำระบบความคิดเรื่อง “ชายเป็นใหญ่” ที่ครอบงำสังคมไทยตลอดมา

5. ความรุนแรงในชีวิตคู่เกิดกับชนชั้นล่าง หรือบุคคลที่ไร้การศึกษา บุคคลทั่วไปมักมองว่า ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นในกลุ่มของคนที่ยาตราการศึกษา เป็นแรงงานไร้ฝีมือ หรือเป็นคนยากจนอยู่ในชุมชนแออัด ความเชื่อเช่นนี้เป็นมายาคติและเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ตรงกับความเป็นจริง เพราะมีหลักฐานปรากฏจากข่าวสารทางสื่อมวลชน ที่มีผู้มีการศึกษาสูงระดับนักวิชาการหรือผู้มีอาชีพที่มีเกียรติเป็นที่ยอมรับของสังคมจำนวนมากไม่น้อยลงมือกระทำความรุนแรงต่อภรรยาด้วยวิธีการที่รุนแรงโหดร้ายและแยบยลกว่าบุคคลทั่วไป

6. ความรุนแรง เกิดคู่กับความรัก และความหึงหวง บุคคลส่วนใหญ่มักยึดติดกับวัฏจักรแห่งความชั่วร้ายในชีวิตครอบครัว คือ เชื่อว่า เมื่อมีความรัก ก็ต้องมีการหึงหวง และเมื่อเกิดความหึงหวง การทำร้ายร่างกายก็จะเกิดตามมา และเมื่อเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวหรือปัญหาที่นำมาสู่ความรุนแรงยุติลงไปแล้ว (อาจเพียงชั่วคราวหรือยุติเป็นการถาวร) สามีภรรยา ก็จะกลับมารักกันดังเดิมหรืออาจมากกว่าเดิม ดังนั้น มีความเป็นไปได้สูง ที่เราจะพบความรุนแรงในครอบครัวและการแสดงความรักต่อกันในครอบครัวไปพร้อมๆ กัน นอกจากนั้น ยังมีผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงอีกจำนวนมาก ที่ยังคงติดอยู่กับความรู้สึกรักและผูกพันกับสามี แม้ว่าจะถูกทุบตีอย่างรุนแรงเพียงใดก็ตาม

ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการดำรงอยู่ของครอบครัว

จากสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ที่นำไปสู่การขาดความสุข ความแตกร้าง กระทั่งถึง “จุดแตกหัก” ของชีวิตสมรส ที่นับวันจะทวีจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมไทย พร้อมกับรูปแบบของความรุนแรงที่นับวันจะมีหลากหลายขึ้น ส่งผลให้สังคมพึงต้องหันมาให้ความสำคัญและให้ความสนใจอย่างจริงจังในอันที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อรักษาสถาบันครอบครัว อันเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคมไทย โดยอาจมีแนวทางในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้ ดังนี้

1. การพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวให้เป็นรากฐานแห่งการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง นอกจากอาศัยความสอดคล้องต้องกันหรือความพึงพอใจซึ่งกันและกันแล้ว สิ่งสำคัญคือสมาชิกในครอบครัวต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารที่เหมาะสม เลือกใช้ทักษะดังกล่าวไปในแนวทางที่ถูกต้อง และที่สำคัญคือ การควบคุมอารมณ์ความรู้สึกให้แสดงออกต่อกันอย่างประนีประนอม ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ซึ่งเท่ากับเป็นการนำปัญหาเดิมไปผูกเงื่อนไขเข้ากับความรุนแรง สร้างเป็นปัญหาใหม่ขึ้นในครอบครัวและสังคม

2. ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นปัญหาสาธารณะที่พึงได้รับ การแก้ไขโดยทุกภาคส่วนในสังคมตั้งแต่ระดับรัฐบาล จนถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างความเข้าใจทั้งในเรื่องความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางตรงรูปแบบต่างๆ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการณรงค์เพื่อลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวควรกำหนดประเด็นการณรงค์ให้ชัดเจนว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีสาเหตุมาจากบทบาทความสัมพันธ์หญิงชาย (gender-based violence) รวมทั้งผู้ถูกกระทำรุนแรงมีสิทธิที่จะขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการได้รับความช่วยเหลืออย่างเข้าใจและละเอียดอ่อน

4. หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสนใจและตั้งใจในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นที่น่ายินดีที่ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานในระดับภาครัฐได้ให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายอย่างชัดเจนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนายชวน หลีกภัย ได้ให้ความเห็นชอบกับนโยบายและแผนขจัดความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ซึ่งเสนอโดยคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ และในรัฐบาลชุด พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ด้วยฐานคิดที่ว่า การมีกฎหมายป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความเหมาะสมกว่ากระบวนการทางอาญา เพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง ทั้งให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสดับตัว รวมทั้งยังสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวไว้ได้

5. แม้การใช้มาตรการทางกฎหมายจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยควบคุมความรุนแรงในครอบครัวได้ หากแต่แนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมที่สุดน่าจะเป็นการแก้ไขที่โครงสร้างของสังคมและค่านิยมในสังคมไทยที่มีต่อเรื่องครอบครัว ความรุนแรงประเภทที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุด คือ ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม อันเป็นความรุนแรงที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมวัฒนธรรม และค่านิยมในสังคม

สรุป

การสื่อสาร และความรัก เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชายและหญิงสามารถสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจนก่อตัวเป็นสถาบันครอบครัวได้ ขณะเดียวกัน หากใช้การสื่อสาร และความรักไปในทิศทางที่ผิด หรือละเลยความสำคัญของความรักและการสื่อสารภายในครอบครัว อาจนำมาซึ่งปัญหาความแตกแยกและความรุนแรง อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่เร่งให้ครอบครัวล่มสลายได้ ดังนั้น สามีและภรรยาที่ร่วมกันก่อสร้างครอบครัวมา ควรให้ความสำคัญกับการเผชิญหน้าแก้ไขปัญหาด้วยความรัก รวมทั้งพร้อมจะพูดคุยอย่างเปิดใจ ทั้งนี้ เพื่อให้สถาบันครอบครัวสามารถธำรงอยู่ได้อย่างราบรื่นและเป็นสุขอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพัฒน์ นนทบุรีมดูลย์. (2546). การประเมินระบบสวัสดิการสังคม สำหรับสตรีที่ได้รับความรุนแรง. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- Burleson, R . L., & Denton, W. H. (1997). The relationship between communication skill and marital satisfaction: some moderation effects. **Journal and Marriage and the Family** 59: 884-902.
- Caughlin, J. P., & Vangelisti, A. L. (1999). Desire for change in one's partner as a predictor of the demand/withdraw pattern of marital communication. **Communication Monographs** 66: 66-89.
- Fisher, H. E. (1992). **The anatomy of love: The natural history of monogamy, adultery, and divorce**. New York: W. W. Norton.
- Heavey, C. L., Christensen, A., & Malamuth, N. M. (1995). The longitudinal impact of demand and withdrawal during marital conflict. **Journal of Consulting and Clinical Psychology** 61: 16-27.
- Noller, P. (1981). Gender and marital adjustment level differences in decoding messages from spouses and strangers. **Journal of Personality and Social Psychology** 43: 732-741.

- Segal, M. W. (1974). Alphabet and attraction: An unobtrusive measure of the effect of propinquity in a field setting. **Journal of Personality and Social Psychology** 30: 654-657.
- Straus, M. A. (1977). "Societal morphogenesis and intrafamily violence in cross-cultural perspective." **Annals of the New York Academy of Sciences** 285: 718-30.
- Weiss, R. S. & Heyman, R. E. (1990). Observation of marital interaction. In F. D. Fincham & T. N. Bradbury (Eds.). **The psychology of marriage: Basic issues and applications** (pp. 87-117). New York: Guilford.
- World Health Organization. (1997). **Violence against women: A priority health issue**. Geneva: WHO.